

УДК 331.556

Міценко Н. Г.,
talami1412@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0337-8346,
Researcher ID: F-7270-2019,
д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів

Кузьма Х. В.,
kuzma.khrystyna@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2459-7601,
Researcher ID: E-9543-2019,
к.е.н., доцент кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ДЕТЕРМІНАНТИ, СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

Анотація. У статті розглянуто основні причини трудової міграції під впливом зростання відкритості світової економіки, поглиблення міжнародного поділу праці, активізації євроінтеграції. Метою статті є систематизація економічних та неекономічних детермінантів розвитку трудової міграції з України, а також обґрунтування її позитивних та негативних економічних та соціальних наслідків. Надано характеристику міграційних потоків з України в 2010, 2015 та 2019 роках. Систематизовано економічні та неекономічні детермінанти трудової міграції населення країни. Доведено, що сучасні темпи трудової міграції з України зумовлені, з одного боку, складною економічною ситуацією всередині країни, а, з іншого боку, зростаючим попитом на трудові ресурси на європейському ринку праці. Розкрито сучасні особливості міграційних потоків заробітчан з України. Обґрунтовано соціально-економічне значення міжнародної міграції у сприянні подоланню бідності населення. Доведено доцільність розгляду наслідків трудової міграції в розрізі короткострокових і довгострокових наслідків. Оскільки наслідки трудової міграції населення не можуть бути оцінені однозначно, розглянуто її позитивні та негативні наслідки як з економічної, так і з соціальної точок зору. В основу системи заходів з регулювання трудової міграції населення України повинно покладатися глибоке вивчення тенденцій та детермінантів її розвитку у взаємозв'язку із загальносвітовими тенденціями розвитку міграційних процесів. Заходи державної політики мають спрямовуватися, з одного боку, на регулювання трудової міграції з України, підтримку трудових мігрантів силами консульських служб та служб зайнятості, а, з іншого боку, на створення умов для адаптації та закріплення на вітчизняному ринку праці мігрантів, що повернулися в країну, мотивації їх до інвестування коштів у вітчизняну економіку. Подальші дослідження варто спрямовувати на вивчення впливу пандемії коронавірусної інфекції на міграційні процеси, а також прогнозування обсягів міграційних потоків та місткості вітчизняного ринку праці за різними сценаріями розвитку пандемії.

Ключові слова: трудова міграція, економічні детермінанти, неекономічні детермінанти, наслідки трудової міграції, особливості трудової міграції.

Mitsenko N. G.,
talami1412@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0337-8346,
Researcher ID: F-7270-2019,
Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Kuzma Kh. V.,
kuzma.khrystyna@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2459-7601,
Researcher ID: E-9543-2019,
Ph.D., Associate Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

LABOR MIGRATION: DETERMINANTS, SOCIAL AND ECONOMIC CONSEQUENCES

Abstract. The article considers the main causes of labor migration under the influence of increasing openness of the world economy, deepening of international labor division, intensification of European integration. The aim of the article is to systematize the economic and non-economic determinants of the development of labor migration from Ukraine, as well as to substantiate its positive and negative economic and social consequences. The characteristics of

migration flows from Ukraine in 2010, 2015 and 2019 are given. The economic and non-economic determinants of labor migration of the country's population are systematized. Proven that the current pace of labor migration from Ukraine is due, on the one hand, to the difficult economic situation within the country, and, on the other hand, to the growing demand for labor resources in the European labor market. Modern features of migratory flows of workers from Ukraine are revealed. The socio-economic significance of international migration in helping to overcome poverty is substantiated. The expediency of considering the consequences of labor migration in terms of short-term and long-term consequences is proven. Since the consequences of labor migration cannot be assessed unambiguously, its positive and negative consequences from both economic and social points of view are considered. The system of measures to regulate labor migration of the population of Ukraine should be based on an in-depth study of trends and determinants of its development in conjunction with global trends in migration processes' development. Public policy measures should be aimed, on the one hand, at regulating labor migration from Ukraine, supporting labor migrants through consular and employment services, and, on the other hand, at creating conditions for adaptation and consolidation in the domestic labor market of returned migrants, motivating them to invest in the domestic economy. Further research should be aimed at studying the impact of the coronavirus pandemic on migration processes, as well as forecasting the volume of migration flows and the capacity of the domestic labor market in different scenarios of the pandemic.

Key words: labor migration, economic determinants, non-economic determinants, consequences of labor migration, features of labor migration.

JEL Classification: O15, R23, F22.

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2020-61-05>

Постановка проблеми. Зростання відкритості світової економіки, поглиблення міжнародного поділу праці, активізація євроінтеграції робить процес міграції населення незворотнім та об'єктивним. За оцінками World migration report 2020, понад 82 млн міжнародних мігрантів проживали в Європі у 2019 році, що майже на 10% більше, ніж у 2015 році [1]. Україна увійшла до топ-20 міграційних коридорів за участю європейських країн і є одним із найбільших донорів міжнародних мігрантів у світі.

Згідно з даними Департаменту з економічних та соціальних питань ООН [2] у 2019 році 4964,3 тис. українців проживало за межами країни (табл. 1). Порівняно з 2010 роком їх чисельність зросла на 45,5% і склала 11,3% до чисельності населення України (це більше від показника 2010 року на 0,8%). В складі мігрантів переважають жінки – їх частка лишалася незмінною протягом усього періоду – 57,0%. Натомість середній вік мігранта склав у 2019 році 49,1 років, що на 1 рік молодше порівняно з попередніми роками. При цьому понад 73% мігрантів – це особи у віці від 20 до 64 років.

Зрозуміло, що мотиви міграції українців є різними, однак основним із них є пошук місця роботи, яке дозволить отримувати доходи в достатніх розмірах для забезпечення життєдіяльності мігрантів

та їх родин. Поширення мотивів, масштабів та різновидів трудової міграції населення України обумовлює необхідність уточнення розуміння як причин розвитку цього явища, так і очікуваних наслідків для країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Трудова міграція є вагомим чинником як погіршення, так і покращення стану економіки будь-якої країни. Дослідження проблем трудової міграції відображено в працях таких зарубіжних вчених, як: Г. Беккер, Д. Каннінг, С. Кастелс, Е. Лі, Д. Массей, Б. Міланович, К. Озден, С. Сассен, О. Старк, М. Тодаро, А. Франк та ін. В Україні вагомий внесок у дослідження трудової міграції та її впливу на переважно економічні аспекти розвитку суспільства зробили М. Бублій, Т. Васильців [3; 4], Б. Данилишин, Т. Мельник, М. Долішній, О. Журба, В. Кабай [5], Е. Лібанова [6], Р. Лупак [3; 4], О. Малиновська [7], М. Романюк, У. Садова [8], С. Сардак, В. Саріогло [9], О. Хомра, Л. Шаульська, К. Шиманська [10] та ін. Разом з тим, необхідно систематизувати детермінанти трудової міграції українців в умовах євроінтеграції; малодослідженими є й неекономічні наслідки трудової міграції населення України.

Таблиця 1

Характеристика міграційних потоків з України в 2010, 2015 та 2019 роках [2]

Показники	2010 р.	2015 р.	2019 р.	2019 р. до 2010 р., %, ±
Загальна чисельність міжнародних мігрантів, тис. осіб	4818,8	4915,1	4964,3	145,5
Частка міжнародних мігрантів у загальній чисельності населення, %	10,5	10,9	11,3	0,8
Частка жінок серед міжнародних мігрантів, %	57,0	57,0	57,0	0,0
Середній вік мігрантів, років	50,1	50,1	49,1	-1,0

Постановка завдання полягає у систематизації економічних та неекономічних детермінантів розвитку трудової міграції з України, а також обґрунтуванні її позитивних та негативних наслідків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливе місце серед різновидів міграційних процесів займає трудова міграція. Демографічні проблеми розвинутих країн, старіння їхнього населення викликають потребу в залученні трудових мігрантів.

Р. Винничук та Н. Рубаха [11] наголошують, що трудова міграція формує складний комплекс економіко-соціальних чинників, які торкаються всіх суспільних сфер. Узагальнення наукових джерел

дозволяє виокремити економічні та неекономічні детермінанти трудової міграції населення країни (табл. 2).

О. Малиновська стверджує, що головні чинники, пов'язані із залученням України до світових міграційних процесів, визначаються різницею в умовах життя та заробітку в Україні та розвинених державах світу [7, с. 356]. Розвиток економіки України впродовж 2010-2013 рр. та 2017-2019 рр. супроводжувався зниженням рівня безробіття (рис. 1): в 2019 році цей показник сягнув рівня 2011 року, хоча армія безробітних є дуже великою.

Таблиця 2

Детермінанти міжнародної трудової міграції (узагальнено за [3; 5, с. 7; 6; 8-11])

Економічні	Неекономічні
Рівень економічного розвитку держави	Політична нестабільність
Рівень зайнятості населення	Військові перевороти та конфлікти
Рівень залучення інвестицій в економіку	Релігійні особливості
Рівень соціальних гарантій та соціального захисту	Стихійні лиха
Національні відмінності в оплаті та умовах праці	Рівень безпечності умов праці, їх відповідність міжнародним стандартам
Вартість робочої сили	Затребуваність професії (кваліфікації) в країні
Ризики бідності	Рівень людського розвитку в країні; можливості для самореалізації
Рівень розвитку науково-технічного прогресу	Конфліктність соціально-трудова відносин
Диференціація регіонів за рівнем економічного розвитку та економічним потенціалом	Корупція під час працевлаштування
Диверсифікація галузей економіки під впливом глобалізаційних процесів та конкуренції	Безпечність та стабільність умов життєдіяльності громадян
Сформованість умов для малого та середнього підприємництва	Причини особистісного характеру

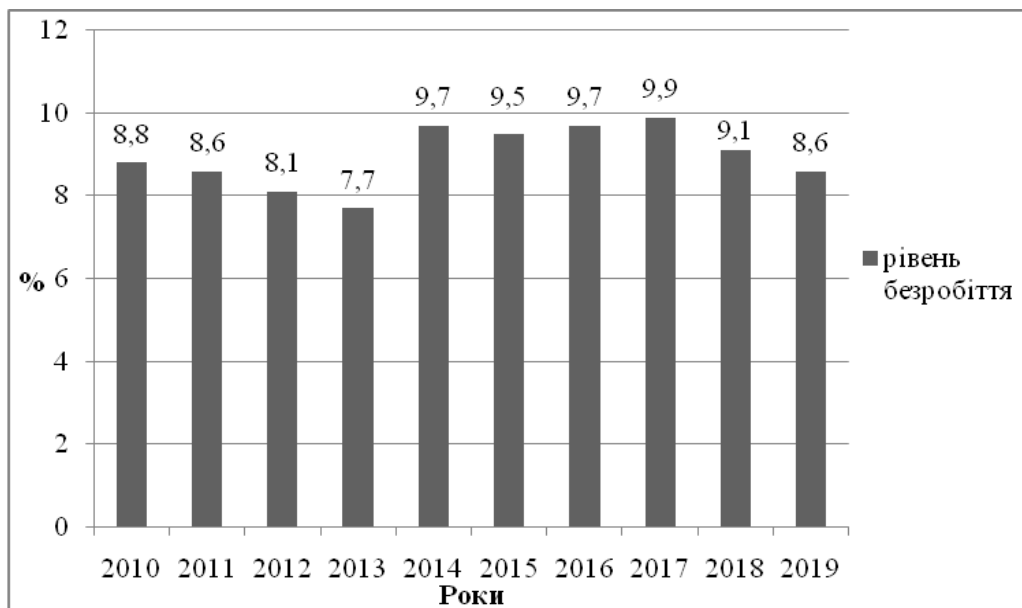

Рис. 1. Рівень безробіття в Україні у 2010-2019 роках (за методологією МОП) (побудовано за [12])

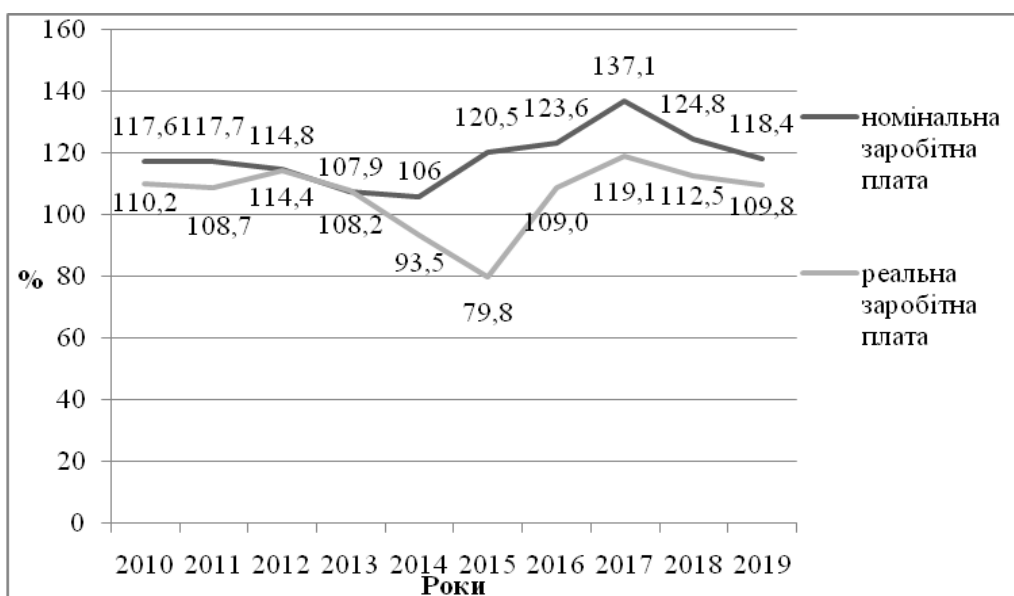

Рис. 2. Ланцюгові темпи зміни номінальної та реальної заробітної плати в Україні у 2010-2019 роках (побудовано за [12])

Незважаючи на зростання номінальної заробітної плати за цей період, слід враховувати, поперше, розрив у рівнях номінальної та реальної заробітної плати (рис. 2), а також інфляцію в цей період, яка знецінювала доходи, отримувані в якості оплати праці.

Разом з тим, рівень заробітної плати в Україні є дуже низьким порівняно з іншими країнами Європейського Союзу: якщо в 2019 році середня номінальна зарплата в Україні становила 363 євро, то в Чехії – 1329 євро, в Польщі – 1203 євро, в Латвії – 1076 євро. Підтвердженням цього є результати опитування респондентів щодо їхньої самооцінки матеріального становища (рис. 3),

проведеного авторами [13]. Незважаючи на те, що частки опитаних, які визначають своє матеріальне становище як “злиденне” (5,7%) та “бідне” (42,8%) в 2010 році, у 2019 році зменшились, все ж до рівня “середнього” не досягають 39,0% опитаних респондентів. Тому українці шукають можливості покращення свого добробуту в інших країнах. Якщо в 2010 році 6,2% опитаних планували тимчасову трудову міграцію за межі України, а 92,9% – не збиралися покинути країну задля тимчасових заробітків, то в 2019 році – 16,4% респондентів сподівалися на працевлаштування за кордоном, а 81,6% – не збиралися ставати заробітчанами [13, с. 505].

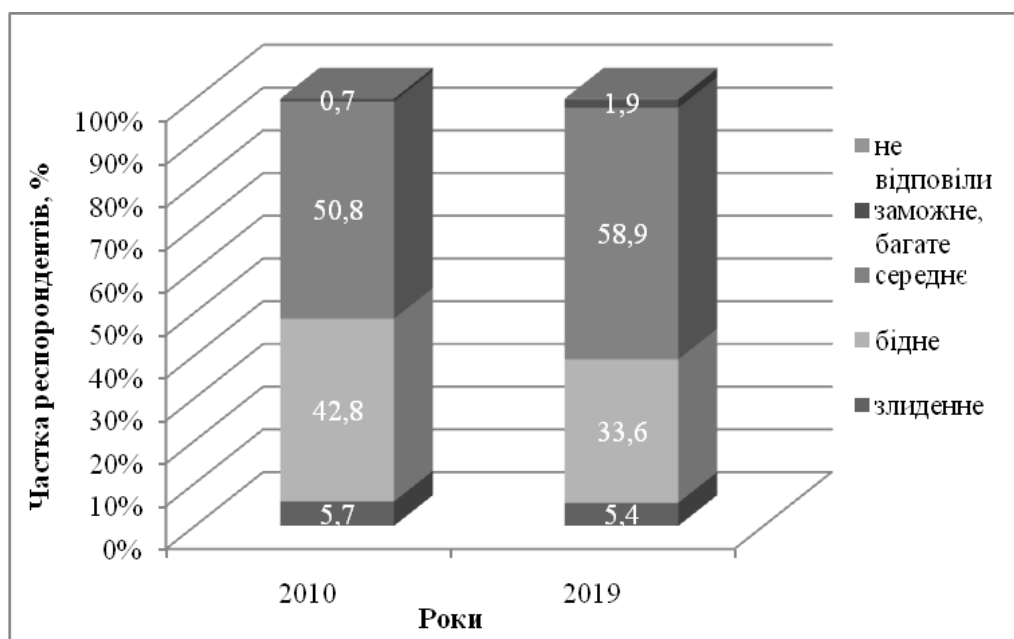

Рис. 3. Оцінка респондентами матеріального становища своєї родини у 2010 та 2019 роках (побудовано за [13, с. 499])

Таким чином, сучасні темпи трудової міграції з України зумовлені, з одного боку, складною економічною ситуацією всередині країни, а, з іншого боку, зростаючим попитом на трудові ресурси на європейському ринку праці.

Автори дослідження [14] стверджують, що “упродовж останніх п’яти років економічні чинники міграції посилилися політичними та безпековими, що й привело до швидкого зростання міграційних настроїв населення та інтенсивності міграції” [14, с. 7-8]. Це стосується вимушеної міграції частини населення України внаслідок військових дій на сході країни та окупації Криму.

Останнім часом не лише економічні детермінанти спонукають українців до трудової міграції. Для молоді особливо важливими є наявні можливості для самореалізації та застосування набутих під час навчання компетентностей на робочих місцях за профілем своєї освіти. Під час опитування 16,8% респондентів зазначили, що їхня робота дозволяє в повній мірі реалізувати їх здібності і знання. Ще 43,8% зазначили частковий рівень використання свого потенціалу. Натомість 28,8% зазначили невідповідність займаного місця роботи їхнім очікуванням та можливостям [13, с. 504]. Наростання невдоволеності місцем праці, умовами праці та отримуваними доходами мотивують до трудової міграції.

Вивчення сучасних міграційних потоків заробітчан з України дозволяє виокремити такі особливості:

1) основною моделлю міграційної поведінки українців є циркулярна міграція, тобто систематичні, нетривалі виїзди на роботу за кордон, що чергуються з періодами перебування вдома [7]. Останнім часом зростає кількість випадків перетворення тимчасової (короткотривалої) міграції у постійну (довгострокову);

2) залежність характеру трудової міграції (циркулярна чи постійна) від економічної та політичної ситуації в країні, прогресивності реформування національного господарства, стимулювання та підтримки підприємництва, боротьби з корупцією та тіньовим сектором економіки;

3) зміна географічної структури потоків трудових мігрантів та їх переорієнтація з Російської Федерації на європейські країни (за даними Державної служби зайнятості, найпопулярнішими напрямками трудової міграції українців у 2020 році стали Кіпр та Польща);

4) зростання частки молоді серед трудових мігрантів, омолодження трудових ресурсів, що спрямовуються за межі країни;

5) поєднання освітньої (навчальної) тимчасової міграції з трудовою (тимчасовою та постійною): період навчання використовується потенційними мігрантами для удосконалення знання мови, пошуку тимчасового місця роботи, набуття первинного досвіду працевлаштування в країні перебування та подальшого постійного працевлаштування після закінчення навчання;

6) зростання частки чоловіків у міграційних потоках внаслідок прагнення уникнути служби в армії та участі у військових діях на сході України. Водночас стабільним залишається попит на послуги з ведення домашнього господарства, догляду та піклування, наданням яких за кордоном зайнята значна частина українських жінок-мігрантів;

7) зміна якісного складу трудових мігрантів у напрямку зростання частки мігрантів з вищою та спеціальною освітою: переважають у складі трудових мігрантів особи з середньою спеціальною або середньою освітою, які працевлаштовуються на робочі місця, що не вимагають професійної підготовки; мігранти з вищою та спеціальною освітою найчастіше знаходять місце праці, не пов’язане з набутою ними освітньою підготовкою: 39,2% мігрантів виконують елементарну роботу, 24,7% – займаються ремеслом, 16,5% – зайняті у сфері продажу та услуг, а заробляють вони менше, ніж місцеві мешканці [15, с. 25];

8) зростання масштабів тіньової зайнятості в зарубіжних країнах у поєднанні з нелегальним перебуванням на їх території: надання Україні безвізового режиму створило умови для розвитку нелегальної трудової міграції, а також сезонного працевлаштування;

9) залучення до трудової міграції практично всіх регіонів України: якщо в 2010 році спостерігався активний виїзд на роботу за кордон мешканців західних областей країни, то в 2019 році міграційні потоки охопили всі області (рис. 4). При цьому в більшості областей міграційний приріст є від’ємним, тобто кількість осіб, які вибули, є більшою від кількості осіб, які прибули. Найменший міграційний приріст спостерігаємо у Донецькій (7680 осіб), Луганській (4940 осіб) та Кіровоградській (3345 осіб) областях, що пояснюється військовими діями в цьому секторі країни.

Оцінювати наслідки трудової міграції, на нашу думку, варто з врахуванням короткострокових та довгострокових наслідків. Зазвичай звертають увагу на позитивний вплив трудової міграції на економіку країни, зважаючи на надходження коштів від трудових мігрантів. Соціально-економічне значення міжнародної міграції виявляється у сприянні подоланню бідності населення – сума грошових переказів міжнародних мігрантів у країни їх походження щорічно зростає, а переважна їх частина спрямовується в країни з низькими та середніми доходами [10, с. 1]. За 2019 рік із використанням систем переказу коштів, створених як резидентами, так і нерезидентами, переказано в Україну 2271 млн дол. США в еквіваленті (21,94% від загальної суми переказів). Спрямування міграційного капіталу в підвищення добробуту родин, придбання житла, оплату навчання дітей, покращення здоров’я, безумовно, слід оцінити позитивно. У розрізі країн обсяг переказів розподілився таким чином: із США – 18%, Ізраїлю – 14%, Італії – 9%, Росії – 7%, Польщі – 7%, з інших 219 країн – 45% [16].

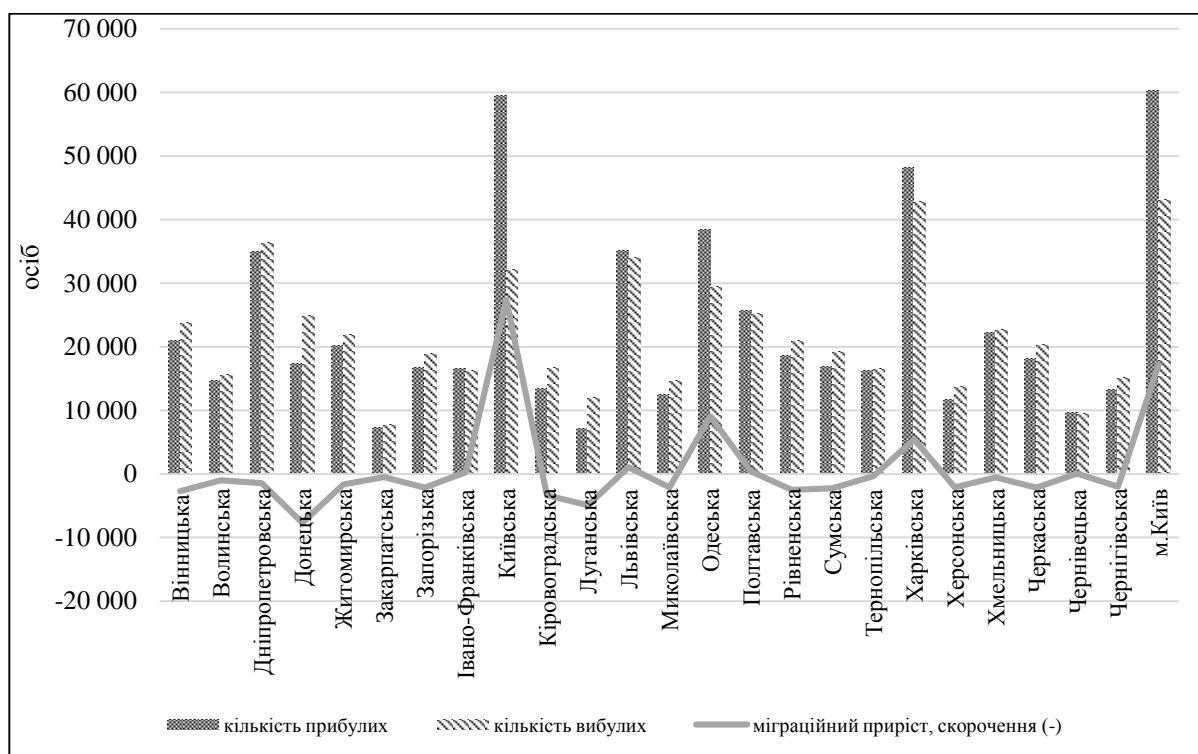

Рис. 4. Міграційний рух населення по регіонах України у 2019 році (побудовано за [12])

Разом з тим, наслідки трудової міграції населення не можуть бути оцінені однозначно. В. Кабай розподіляє загрози міграційного донорства України на: національну безпеку – послаблення соціально-економічних зв'язків в умовах геополітичного протистояння; демографічно-економічні – суттєве зниження чисельності населення в умовах демографічної кризи за рахунок додаткових міграційних витрат, еміграції сімей та жінок дітородного віку; інтелектуально-трудові – втрата інтелектуального й трудового потенціалу осіб, які виїжджають і не повертаються або працюють за кордоном в умовах, що не відповідають їх освітній кваліфікації, професії, досвіду; економічні – втрата людського потенціалу як основи економічного розвитку [5, с. 14].

К. Шиманська виділяє демографічні, економічні та соціальні наслідки [10, с. 29].

Підкреслимо: основним наслідком трудової міграції є скорочення економічно активного населення України. Якщо в 2010 році воно складало 20,2 млн осіб, то в 2019 році – 17,4 млн осіб, тобто на 13,9% менше. Така ситуація створює диспропорції на вітчизняному ринку праці – при досить значному рівні безробіття спостерігається незадоволений попит на окремі категорії працівників, відтік “мізків” супроводжується втратою інтелектуального потенціалу та гальмує зростання економіки країни. Скорочення економічно активного населення збільшує навантаження на систему соціального забезпечення, формує проблеми у фінансуванні освіти та охорони здоров'я.

Доцільно розглянути позитивні та негативні економічні та соціальні наслідки трудової міграції.

В якості позитивних економічних наслідків трудової міграції зазначимо:

- надходження міграційного капіталу в країну;
- можливість отримати місце праці та покращити добробут родини, збільшити надходження доходів, якість життя та рівень задоволення власних потреб;
- послаблення тиску безробіття на вітчизняний ринок праці, зниження соціальної напруги у суспільстві (за відсутності трудової міграції рівень безробіття в Україні був би в 1,6 рази вище, ніж дійсний).

Натомість негативними економічними наслідками виїзду українців за кордон задля працевлаштування є:

- зменшення обсягів та якості вітчизняних трудових ресурсів;
- втрата інтелектуального капіталу країни та потенціалу її розвитку;
- поповнення мігрантами, що повертаються, верств економічно неактивного населення, посилення навантаження на пенсійну систему;
- розвиток тіньової зайнятості, порушення при цьому трудових прав та стандартів умов безпечної праці та ін.

В якості позитивних соціальних наслідків трудової міграції зазначимо:

- можливість отримання нових знань, міжнародного досвіду, підвищення кваліфікації внаслідок працевлаштування у зарубіжних підприємствах; перенесення набутого досвіду у вітчизняну практику;

– підвищення конкурентоспроможності українських фахівців на міжнародному ринку праці;

– формування у мігрантів європейських стандартів поведінки, європейських культурних цінностей та соціальної відповідальності та ін.

Натомість негативними соціальними наслідками міграції українців є:

– посилення демографічної кризи, зниження народжуваності;

– порушення стабільності родинних стосунків, трансформація гендерних ролей у родині;

– як правило, незворотна депрофесіоналізація трудових мігрантів;

– погіршення стану здоров'я в результаті виснажливої праці за кордоном, поширення соціально-небезпечних хвороб;

– зростання ризику потрапляння у схеми торгівлі людьми;

– ризик втрати української ідентичності та ін.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином, формування виваженої міграційної політики, забезпечення зростання економіки країни, стабільності політичної ситуації та соціально-економічної безпеки сприятимуть послабленню мотивації до зовнішньої трудової міграції населення. В основу системи заходів з регулювання трудової міграції населення України повинно покладатися глибоке вивчення тенденцій та детермінантів її розвитку у взаємозв'язку із загальносвітовими тенденціями розвитку міграційних процесів. Заходи державної політики мають спрямовуватися, з одного боку, на регулювання трудової міграції з України, підтримку трудових мігрантів силами консульських служб та служб зайнятості, а, з іншого боку, на створення умов для адаптації та закріплення на вітчизняному ринку праці мігрантів, що повернулися в країну, мотивації їх до інвестування коштів у вітчизняну економіку.

Подальші дослідження варто спрямовувати на вивчення впливу пандемії коронавірусної інфекції на міграційні процеси, а також прогнозування обсягів міграційних потоків та місткості вітчизняного ринку праці за різними сценаріями розвитку пандемії.

ЛІТЕРАТУРА

1. World migration report 2020 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf.

2. International Migrant Stock 2019 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/countryprofiles.asp>.

3. Vasylytsiv T. Trends and characteristics of the migration from Ukraine to Poland: the aspect of rural areas and conclusion for state migration policy /

T. Vasylytsiv, R. Lupak, O. Levytska // *Wiś i Rolnictwo*. – 2020. – № 186 (1). – P. 51-67.

4. Vasylytsiv T. Modelling the conditions affecting population migration activity in the Eastern European region: the case of Ukraine / T. Vasylytsiv, R. Lupak, O. Levytska, O. Mulska, U. Ivaniuk, M. Kuniyska // *Tem Journal*. – 2020. – Vol. 9. – № 2. – P. 507-514.

5. Кабай В. О. Мотивація трудової міграції населення та механізми її регулювання в Україні : автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. : 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика / В. О. Кабай. – Кропивницький, 2019. – 23 с.

6. Лібанова Е. М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки / Е. М. Лібанова // *Демографія та соціальна економіка*. – 2018. – № 2(33). – С. 11-26.

7. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія / О. А. Малиновська. – К. : НІСД, 2018. – 472 с.

8. Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання : кол. монографія / Наук. ред. У. Я. Садова. – Львів : ДУ “Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України”, 2019. – 263 с.

9. Саріогло В. Зовнішня трудова міграція в Україні: мотиви, масштаби, наслідки / В. Саріогло // *Економічний аналіз*. – 2019. – Т. 29. – № 1. – С. 36-43.

10. Шиманська К. В. Міжнародна міграція людських ресурсів в умовах гео економічних трансформацій : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. : 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Вінниця, 2019. – 43 с.

11. Винничук Р. О. Теоретичні підходи до аналізу динаміки та стану трудової міграції в Україні / Р. О. Винничук, Н. В. Рубаха // *Причорноморські економічні студії*. – 2019. – Вип. 42. – С. 145-150.

12. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

13. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін : зб. наук. праць. – 2019. – Вип. 6 (20). – 517 с.

14. Міграція в Україні: цифри і факти / Міжнародна організація з міграції. – 2019 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf.

15. Садовский В. А. Тенденции развития экономики Украины в условиях современного рынка трудовых ресурсов / В. А. Садовский, Г. В. Семенченко, А. Ю. Подхалюзин // *Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”* : зб. наук. пр. – 2018. – № 47 (1323). – С. 23-26. – (Економічні науки).

16. Діяльність в Україні систем переказу коштів у 2019 році / Національний банк України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyag-perekaziv-v-mejah-ukrayini-u-2019-rotsi-zris-mayje-na-40>.

REFERENCES

1. World migration report 2020, available at: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf.
2. International Migrant Stock 2019, available at: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/countryprofiles.asp>.
3. Vasylytsiv T., Lupak R. and Levytska O. (2020), Trends and characteristics of the migration from Ukraine to Poland: the aspect of rural areas and conclusion for state migration policy, *Wiś i Rolnictwo*, № 186 (1), s. 51-67.
4. Vasylytsiv T., Lupak R., Levytska O., Mulska O., Ivaniuk U. and Kuniyska M. (2020), Modelling the conditions affecting population migration activity in the Eastern european region: the case of Ukraine, *Tem Journal*, vol. 9, № 2, p. 507-514.
5. Kabaj, V. O. (2019), Motyvatsiia trudovoi mihratsii naseleattia ta mekhanizmy ii rehuliuвання v Ukraini : avtoref. dys. ... kand. ekonom. nauk : spets.: 08.00.07 – demohrafiia, ekonomika pratsi, sotsial'na ekonomika i polityka, Kropyvnyts'kyj, 23 s.
6. Libanova, E. M. (2018), Zovnishni trudovi mihratsii ukraintiv: mashtaby, prychny, naslidky, *Demohrafiia ta sotsial'na ekonomika*, № 2(33), s. 11-26.
7. Malynovs'ka, O. A. (2018), Mihratsijna polityka: hlobal'nyj kontekst ta ukrains'ki realii : monohrafiia, NISD, K., 472 s.
8. Mihratsiia v umovakh transformatsii rehional'nykh rynkiv pratsi Ukrainy: mekhanizmy rehuliuвання : kol. monohrafiia, nauk. red. U. Ya. Sadova (2019), DU “Instytut rehional'nykh doslidzhen' im. M. I. Dolishn'oho NAN Ukrainy”, L'viv, 263 s.
9. Sariohlo V. (2019), Zovnishnia trudova mihratsiia v Ukraini: motyvy, mashtaby, naslidky, *Ekonomichnyj analiz*, T. 29, № 1, s. 36-43.
10. Shymans'ka, K. V. (2019), Mizhnarodna mihratsiia liuds'kykh resursiv v umovakh heoekonomichnykh transformatsij : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: spets. : 08.00.02 – svitove hospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny, Vinnytsia, 43 s.
11. Vynnychuk, R. O. and Rubakha, N. V. (2019), Teoretychni pidkhody do analizuvannia dynamiky ta stanu trudovoi mihratsii v Ukraini, *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, vyp. 42, s. 145-150.
12. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
13. Ukrain's'ke suspil'stvo: monitorynh sotsial'nykh zmin : zb. nauk. prats' (2019), vyp. 6 (20), 517 s.
14. Mihratsiia v Ukraini: tsyfry i fakty / Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii. – 2019, available at: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf.
15. Sadovskyj, V. A. Semenchenko, H. V. and Podkhaliuzyn, A. Yu. (2018), Tendentsyy razvytyia ekonomyky Ukrainy v uslovyakh sovremennoho rynku trudovykh resursov, *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu “Kharkivs'kyj politekhnichnyj instytut”* : zb. nauk. pr., № 47 (1323), s. 23-26. – (Ekonomichni nauky).
16. Diial'nist' v Ukraini system perekazu koshtiv u 2019 rotsi / Natsional'nyj bank Ukrainy, available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyag-perekaziv-v-mejeh-ukrayini-u-2019-rotsi-zris-mayje-na-40>.

Стаття надійшла до редакції 07 листопада 2020 р.